

A
HERMAN
OTTÓ
MÚZEUM
ÉVKÖNYVE

LVIII–LIX. (2019–2020)

ANNALES
MUSEI
DE HERMAN
OTTÓ
NOMINATI
2019–2020

ANNALES MUSEI DE HERMAN OTTÓ NOMINATI

A HERMAN OTTÓ MÚZEUM
ÉVKÖNYVE
LVIII–LIX.

MISKOLC
2020

Jahrbuch des Herman Ottó Museums, Miskolc (Ungarn)
Yearbook of the Herman Ottó Museum, Miskolc (Hungary)
Les Annales du Musée Herman Ottó, Miskolc (Hongrie)

Főszerkesztő:
SZOLYÁK PÉTER

Szerkesztette:
TÓTH ARNOLD

A szerkesztésben közreműködött:
BÉKÉSI GÁBOR–JAKAB MÁTYÁS ANDRÁS

Technikai szerkesztő:
TÍMÁR TAMÁS

ISSN 0544–4225

Borítóterv:
FEKETE RÓBERT, SZOLYÁK PÉTER

Lektorálta:
Dobrik István, P. Fischl Klára, Gödölle Mátyás, Gyulai Éva, Kuklay Antal, Kulcsár Gabriella,
Kunt Gergely, Raczky Pál, Tabajdi Gábor, Tringli István

Angol fordítás:
Dúró Tímea, Medve Csaba, Módos Péter, Tóth Arnold és a szerzők

Borítóképek (balról jobbra):

1. Ernst Gräser: Lottchen am Klavier. Kovács Sarolta zongoraművésznő portréja, 1910.
(Jeszenszky Géza tulajdona)
Ernst Gräser: Lottchen am Klavier. Portrait of Sarolta Kovács, pianist, 1910. (Property of Géza Jeszenszky)
2. A Numizmatikai Társulat által Leszih Andornak adományozott névre szóló emlékérem, 1961.
(Herman Ottó Múzeum, HOM HTD 84.48.56.)
*Commemorative medal awarded to Andor Leszih by the Society for Numismatics, 1961.
(Herman Ottó Museum, HOM HTD 84.48.56.)*
3. Egy parasztcsalád lakodalma: Haraszti István és M. Béres Mária házassági képe, Bódvavendégi, 1937. Veres József felvétele (Herman Ottó Múzeum, HOM Gynsz. 15/2012)
A Wedding of a Peasant Family: Marriage photo of István Haraszti and Mária M. Béres, Bódvavendégi, 1937. Photo by József Veres (Herman Ottó Museum, HOM Gynsz. 15/2012)

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiuma támogatta.

Nemzeti Kulturális Alap

Kiadja a miskolci Herman Ottó Múzeum
Felelős kiadó: Dr. Szolyák Péter PhD, múzeumigazgató
A kötet megjelenését gondozta: TT Play Kft., Tímár Tamás, Debrecen

Nyomda és kötészet: Kapitális Nyomdaipari Kft., Debrecen
Felelős vezető: ifj. Kapusi József ügyvezető igazgató

TARTALOM

<i>Előszó</i>	9
JAKAB Mátyás András–SIMON László <i>Leszih Andor emlékezete</i>	11
RÉGÉSZET	
CSENGERI Piroska–P. FISCHL Klára–HAJDÚ Melinda– LÁTOS Tamás–PUSZTAI Tamás–TÓTH Krisztián <i>Mezőkeresztes–Lapos-halom újkőkori településének roncsolásmentes kutatása</i>	19
P. FISCHL Klára–KOÓS Judit–MENGYÁN Ákos–SOMOGYI Krisztina <i>Vatta–Testhalom – Részekből egész</i>	41
B. HELLEBRANDT Magdolna <i>A Gáva-kultúra föld- és vízivára Prügy–Tökföldön</i>	65
SZÖRÉNYI Gábor András–PUSZTAI Tamás et al. <i>Hét metszet a Hernád folyó völgyéből.</i> <i>Az M30-as Miskolc–Kassa autópálya építését megelőző régészeti feladatellátás és kutatás</i>	103
CSENGERI Piroska–KERTÉSZ Gabriella Nikoletta <i>A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2015–2016-ban</i>	149
TÖRTÉNETTUDOMÁNY	
TIHÁNYIOVÁ, Monika <i>A gombaszögi pálos kolostor</i>	191
GYULAI Éva <i>Pulszky Terézia és Malwida von Meysenbug rajzai az angliai emigrációban</i> <i>(Ventnor és környéke, Wight sziget, 1855–1856)</i>	205
FÁBIÁN Máté <i>A vármegye vezére. Borbély–Maczky Emil főispáni szerepfelfogásának alakulása</i> <i>a két világháború között</i>	243
KIS József <i>A Virág-ügy. Konceptió eljárás a miskolci jobboldali szociáldemokraták ellen</i>	253

GÁL Máté	
„Lobkovitz László megyei főelőadó úr ellen panasszal fordulok Elnök úrhoz.”	
<i>Zavarok az Állami Egyháziügyi Hivatal vidéki működésében</i>	269
SURÁNYI Béla	
<i>Fejezetek a hazai állattenyésztés-politika történetéből (1867–1989)</i>	281
NÉPRAJZ	
BODNÁR Mónika	
<i>Üvegnegatívok Bódvavendégiből 3. Egy parasztszalád lakodalma</i>	305
MŰVÉSZETTÖRTÉNET	
HAJDÚ Ildikó–KÁKÓCZKI András	
<i>Művészet, önkéntesség, múzeum.</i>	
<i>Fejezetek a képzőművészethez kapcsolódó civil szervezetek miskolci történetéből</i>	323
HAJDÚ Ildikó	
<i>Matyó asszony Miskolcon. Sóváry János szobrának története</i>	341
PIRINT Andrea	
<i>Arckép és önarckép. Dr. Nagy Róbert orvos-műgyűjtő portréja</i>	355
VÁMOSI Katalin	
<i>A tiszaiújvárosi Patrona Hungariae Római Katolikus Templom építéstörténete</i>	371
KÖZLEMÉNYEK	
SZAKÁLL Sándor	
<i>Aragonit utáni opál átalakok a tarcali dácsit köfajtából</i>	389
HAZAG Ádám	
<i>Vésett pengéjű kardok a Herman Ottó Múzeum történeti fegyvergyűjteményében</i>	393
HIDEG Ágnes	
<i>Kovács Sarolta zongoraművésznő (1891–1979).</i>	
<i>Adatok Miskolczy-Simon Jánosné / Thurzó Nagy Lászlóné életútjához</i>	409
KURUCZ Ádám	
„Messze vagyok tőled rózsám, Aradon.”	
<i>Radeczky Lajos szakaszvezető katonakönyve</i>	419
PRÓKAI Margit	
<i>Mérföldkövek Miskolc közkönyvtárainak 140 éves történetében</i>	445
VIGA Gyula	
<i>Szabadfalvi József és a kézművesség kutatása</i>	453
Szerzői útmutató	461

TABLE OF CONTENTS

<i>Preface</i>	9
JAKAB, Mátyás András–SIMON, László <i>In memory of Andor Leszih</i>	11
ARCHAEOLOGY	
CSENGERI, Piroska–P. FISCHL, Klára–HAJDÚ, Melinda– LÁTOS, Tamás–PUSZTAI, Tamás–TÓTH, Krisztián <i>Non-destructive research of the Neolithic settlement at Mezőkeresztes–Lapos-halom</i>	19
P. FISCHL, Klára–KOÓS, Judit–MENGYÁN, Ákos–SOMOGYI, Krisztina <i>Vatta–Téshalom – Assembling the whole from its parts</i>	41
B. HELLEBRANDT, Magdolna <i>Hillfort and water fortress of the Gáva-culture at Prügy–Tökföld</i>	65
SZÖRÉNYI, Gábor András–PUSZTAI, Tamás et al. <i>Seven sections from the Hernád Valley. The archaeological research project prior to the construction of the M30 motorway between Miskolc–Kassa</i>	103
CSENGERI, Piroska–KERTÉSZ, Gabriella Nikoletta <i>Archaeological research at the Herman Ottó Museum in 2015–2016</i>	149
HISTORY	
TIHÁNYIOVÁ, Monika <i>The Pauline Monastery of Gombaszög</i>	191
GYULAI, Éva <i>The drawings of Terézia Pulszky and Malwida von Meysenbug made in emigration to England (Ventnor and surroundings, Isle of Wight, 1855–1856)</i>	205
FÁBIÁN, Máté <i>The leader of the county. The development of Emil Borbély-Maczky's conception of the role of count between the two World Wars</i>	243
KIS, József <i>The Virág-affair. Conceptual trial against the right-wing social democrats in Miskolc</i>	253

GÁL, Máté	
<i>"I complain to Mr. President against the county's Chief Executive László Lobkovitz."</i>	
<i>Disruptions in the regional operation of the State Ecclesiastical Office.....</i>	269
SURÁNYI, Béla	
<i>Chapters from the history of Hungarian animal husbandry policy (1867–1989)</i>	281

ETHNOGRAPHY

BODNÁR, Mónika	
<i>Glass negatives from Bódvavendégi, Part 3. A wedding of a peasant family.....</i>	305

ART HISTORY

HAJDÚ, Ildikó–KÁKÓCZKI, András	
<i>Art, volunteering, museum. Chapters from the history of non-governmental organizations</i>	
<i>related to the fine arts in Miskolc</i>	323
HAJDÚ, Ildikó	
<i>"Matyó" mother in Miskolc. The story of the sculpture by János Sóváry</i>	341
PIRINT, Andrea	
<i>Portrait and self-portrait. Portrait of doctor-art collector dr. Róbert Nagy</i>	355
VÁMOSI, Katalin	
<i>The history of the construction of the Roman Catholic Church Patrona Hungariae in Tiszaújváros</i>	371

PROCEEDINGS

SZAKÁLL, Sándor	
<i>Opal pseudomorphs after Aragonite from the Tarcál Dacite quarry.....</i>	389
HAZAG, Ádám	
<i>Swords with engraved blades in the historical weapon collection of the Herman Ottó Museum.....</i>	393
HIDEG, Ágnes	
<i>Sarolta Kovács, pianist (1891–1979).</i>	
<i>Information on the life of the spouse of János Miskolczy-Simon / László Thurzó Nagy.....</i>	409
KURUCZ, Ádám	
<i>"I am far from you my rose, in Arad." Manuscript military book of Lajos Radecky</i>	419
PRÓKAI, Margit	
<i>Milestones in the history of public libraries of Miskolc</i>	445
VIGA, Gyula	
<i>József Szabadfalvi and the research of handicrafts</i>	453
<i>Author's guide.....</i>	461

LESZIH ANDOR EMLÉKEZETE

Jakab Mátyás–Simon László

Herman Ottó Múzeum, Miskolc

Absztrakt: 140 évvel ezelőtt született Leszih Andor (1880–1963), aki negyvenöt éven át, 1905 és 1950 között vezette intézményünk jogelődjét, a Borsod-Miskolci Múzeumot. Az alábbiakban korábban nem publikált forrásokat is felhasználva igyekszünk átfogó – bár korántsem teljes – képet nyújtani életéről és tudományos munkásságáról, a múzeumügy szolgálatában eltöltött több mint hat évtizedéről, külön kitérve családja eredetére, Herman Ottóval és Móra Ferencsel való kapcsolatára, kedvenc tudományterületére: a numizmatikára, illetve a múzeumok szerepéről, küldetéséről vallott nézeteire, melyekkel évtizedekkel megelőzte korát.

Kulcsszavak: életrajz, numizmatika, múzeumtörténet

A Herman Ottó Múzeum és jogelődje, a Borsod-Miskolci Múzeum 1899 óta íródó történetének első ötven évében aligha találunk fontosabb személyt Leszih Andornál (1880–1963). Születésének 140. (és halálának 57.) évfordulója alkalmából alábbi összeállításunkkal rá emlékezünk.

A CSALÁD

Leszih Andor 1880. szeptember 19-én született, a miskolci Papszer (utca) egy ma már nem azonosítható Avas oldali házában. Nagyapja, Leszih Dániel vasműves volt. Az ő nevéhez kötődik a családnév ma ismert alakjának megszületése: az 1848/49-es szabadságharc leverése után, az önkényuralom elleni tiltakozásként változtatta meg neve írásmódját, és hagyta el a „c”-t a németes Leszichből (BÁRCZY 1980, 26). Fia, Leszih Lajos iparos-vállalkozóként vitte tovább apja műhelyét és szakmáját.

1. kép. Leszih Andor időskori fényképe, 1950-es évek.
(HOM HTD 84.48.1–6.)

Fig. 1. Andor Leszih in his old age, 1950's. (HOM HTD 84.48.1–6.)

Leszih Andor 1955 februárjában írott önéletrajzában¹ így fogalmazott: „*régi miskolci iparos család leszármazottja vagyok.*” Ennek alapján a megemlékezések egy részében, mint „*törzsökös*” (HUSZÁR 1964, 207) vagy „*tősgyökeres*” (DOBROSSY 1999, 99) miskolciról írnak róla, ezek a jelzők azonban valószínűleg túlzóak. Bizonyos Leszih Miksáról, akit a történelmi emlékezet Miskolc első gépgyárosaként tart számon, ugyanis tudjuk, hogy 1863-ban Rozsnyóról érkezett a városba, ahol testvérével és unokaöccsével építette fel üzemét (TÓVÁRI 1997, 62). Az 1860-as évek végének, 1870-es évek elejének ipara kapcsán olvashatunk a „*Leszih testvérek*” által gyártott különböző vasbútorokról, illetve tűz- és betörésbiztos vasszekrényről, valamint gépgyártásukról (SZENDREI 1911a, 584, 586, 746), később azonban szétváltak útjaik. 1876-tól 1895-ben bekövetkező haláláig Leszih Miksa önálló vállalkozást vezetett, melyet az özvegye aztán Szilágyi Miklósnak és Diskant Györgynek adott el (DOBROSSY 1995, 73). Leszih Dánielről pedig az alábbiakat olvashatjuk: „*jó nevű, ügyes kezű, szorgalmas lakatos volt [...] aki – az egykori Szilágyi és Diskant telephelyén, a Zsolcai kapuban – több embert foglalkoztató, a korabeli műszaki színvonalhoz képest jól felszerelt műhellyel rendelkezett*” (BÁRCZY 1980, 26).” Fenti adatok alapján valószínűsíthető lehet, hogy Leszih Dániel azonos lehetett Leszih Miksa a korábbi szakirodalomban sajnos nem nevesített testvérével, így a Leszih család Andort magába foglaló ágát is rozsnyói eredetűnek feltételezzük. (Gyengítheti ezt a feltevést az a tény, hogy Leszih Dániel 27 évvel volt idősebb Leszih Miksánál.)

Ez a családi háttér akár az iparos szakmák, akár a műszaki értelmiségi (mérnöki) pálya felé egyenes utat jelenthetett volna az ifjú Leszih Andor számára, személyes érdeklődése és az életkörülményei azonban másfelé vezették.

Édesanyja, Kiss Ilona gyógyíthatatlan betegsége, melynek következtében szinte teljesen megbénult, minden téren súlyos csapást jelentett a család számára. Leszih Lajos, abban a reményben, hogy valamilyen sikeres kezelést találhat felesége számára, teljes vagyonát feláldozta, műhelyét és vállalkozását elhanyagolta (BÁRCZY 1980, 26). Miután teljesen elszegényedett, kénytelen volt a gőzmalomnál tisztviselői állást vállalni. Később őt magát is halálos betegség (rák) támadta meg. 1902-ben bekövetkezett halálakor – a

gyászjelentés² tanúsága szerint – felesége még életben volt; az ő halálának időpontjáról és körülményeiről sajnos nem rendelkezünk adatokkal.

Leszih Lajos és felesége második fiuk³ születésekor úgy határoztak, hogy a gyermek a keresztségben a Dezső nevet kapja. Azzal azonban nem számolhattak, hogy a szertartást vezető Zelenka Pál lelkész – feledékenységéből vagy szórakozottságból – az anyakönyvbe a szülők kívánságával szemben az Andor nevet jegyezi majd be (BÁRCZY 1980, 26). (Zelenka ekkor ráadásul csak 41 éves volt, tehát még csak esetleges idős korával sem lehet hibáját magyarázni.) Hogy Dezső mikor szembesült azzal, hogy hivatalosan Andornak hívják, nem tudjuk pontosan. Lehetséges azonban, hogy erre csak 18 éves korában került sor: erre utal az a tény, hogy az utolsó gimnáziumi évet lezáró bizonyítványt⁴ és az érettségi bizonyítványt⁵ leszámítva – melyet a keresztlevele alapján állítottak ki –, minden iskolai papírja és bizonyítványa⁶ Leszih Dezső névre szól. Hivatalosan, és a világ számára innentől tehát Leszih Andor lett, szülei, nővére és az idősebb rokonok azonban életük végéig Dezsőnek szólították.

A Nemzeti Múzeum régiségtárának 1898. évi gyarapodását ismertető összefoglalás szerint egy bizonyos Lesik Dezső nevű miskolci lakos 1898-ban egy koson ülő alakot ábrázoló bronz szobrocskát ajándékozott az intézménynek (HAMPEL 1898, 375). Feltevésünk szerint ez a donáció volt a későbbi Leszih Andor első találkozása a múzeumüggyel.

EGY ÖNKÉNTES A MÚZEUMBAN

Leszih 1899-ben érettségizett a Miskolci Evangéliumi Református Főgimnáziumban közepes, vagy annál kicsit gyengébbnek mondható eredménnyel: minden tárgyból elégséges érdemjegyet szerzett, kivéve történelemből: ez – valószínűleg nem véletlenül – jelesre sikerült. (Ekkor az osztályzás négyfokú skálán történt, így az akkori elégséges érdemjegy mai fogalmaink szerinti 2-es vagy 3-as egyaránt lehetett.) Mivel eddigre már nem csak édesanyja, de édesapja is súlyos beteg volt, a továbbtanulásra nem is gondolhatott:

1 HOM HTD 73.676.31. – a tanulmányban a más hivatkozással meg nem jelölt Leszih idézetek mind innen származnak.

2 MNL BAZML XV. 88. (online elérhető a <http://www.bazleveltar.hu/download.php?view.3813> címen – elérés dátuma: 2020.10.12.)

3 Leszih Andornak volt egy bátyja, ifj. Leszih Lajos, aki fiatalon, mindössze 18 évesen hunyt el 1892-ben.

4 HOM HTD 84.48.15.13.

5 HOM HTD 84.48.15.14.

6 HOM HTD 84.48.15.1–14. számok alatt.

megélhetése biztosítása érdekében munkát kellett vállalnia. Ahogy ő maga fogalmazta meg önéletrajzában: „Édesapám súlyos betegsége (rák) és anyagi körülményeink gátoltak abban, hogy egyetemre mehessenek. Megélhetés végett az Első Magyar Ált. Biztosító Társaság miskolci főügynökségénél kerestem állást, és itt szolgáltam 1899–1915-ig, mint levelező.” Érdekesség, hogy édesanyja betegségéről – talán szemérmességből, vagy kegyeleti okokból – egyáltalán nem írt.

Ugyanabban az évben, amikor Leszih Dezsőből végérvényesen Andor lett, és sikeresen teljesítette érettségi vizsgáját, szülővárosában megalakult a Borsod-miskolczi Közművelődési és Múzeum-egylet, melynek szervezésében megkezdte működését a Borsod-miskolczi Múzeum.

1901 elején Leszih Andor önkéntes gyakornoknak jelentkezett a múzeumnál, ahol – ifj. Lossonczy Istvánt felváltva – február 3-tól kezdve foglalkozott a numizmatikai anyag meghatározásával és leltározásával. „Egészen kisdíák korom óta ugyanis nagy szeretettel gyűjtöttem az érmekeket és a régiségeket, és olvastam a szakkönyveket, amelyekhez itt a könyvtárakban hozzáférttem.”

Az agilis fiatalember lelkesedése, elkötelezettsége és affinitása a múzeumi szakma iránt hamar feltűnt az Egyesület vezetőségének is. Alig több mint egy éve végezte csak gyakornoki munkáját, amikor 1902 áprilisában őt küldték el Kassára, hogy az ott már régebb óta működő múzeumban tanulmányozza a gyűjteményi anyag rendszerezésére, kezelésére, tárolására kialakult eljárásokat, illetve általánosságban az intézmény működését. Tapasztalatairól Leszih aztán részletes beszámolót is készített.⁷ 1903-ban a Kassán megismert módszerrel leltárba vette az addig a múzeumba került 4603 darabból álló numizmatikai gyűjteményt, amelynek ezt követően egészen 1952-ig ő végezte nyilvántartási munkáit.

Néhány év alatt átfogó ismeretekre tett szert a múzeumi munka egészére vonatkozóan, s 1907-ben összefoglalta annak legfontosabb elemeit. Szerinte a vidéki múzeum gyűjteményeinek „első sorban a vidéket jellemző leletekből kell” gazdagodnia, főként a kerülete anyagát ajánlatos gyűjteni. Átfogó etnográfiai, történeti vagy természettudományi képet ezekből azonban így csak nagyon sok munka és hosszú idő után lehet rajzolni a térségről, ezért a „vidéki múzeum egyik eszköze a kerületében lévő nagyobb vagy kisebb magángyűjtemények beolvasztása, mi által a gyűjtemény

[...] rohamosan fejleszthető”, írta a pályája elején megjelent tanulmányában. Az anyagi források csekélyisége vagy hiánya akadályozhatja ezt, ezért „meg kell értetni a vidéki gyűjtővel, hogy itt közérdekről van szó, a tudománynak tesz szolgálatot, ha előbb vagy utóbb közkinccsé teszi gyűjteményét, százszorosan többet használ, mintha [...] magának halmozza össze azt, de további sorsáról nem intézkedik (LESZIH 1907, 105).” Ezt a megállapítást aztán főként a numizmatikai gyűjtés területén tudta érvényesíteni. Kitűnő példa erre Farkass Ákos, Máhr Pál, Vay Béla és a miskolci Református Gimnázium éremgyűjteményeinek megszerzése, illetve feldolgozása. A múzeum érdekkörében tevékenykedő gyűjtőkkel (Éles Gézával, Naményi Koncz Istvánnal, Vladár Tiborral és másokkal) jó viszonyra törekedve folyamatos kapcsolatot tartott.

A MÚZEUM ÖRE

Amikor 1905-ben Molnár József gimnáziumi tanár, aki elsőként töltötte be a múzeumőr tisztségét, leköszönt hivatalából, utódjának Leszih Andort kérték fel. „1905. évben az Egyesület múzeumőrnek választott meg, azóta is megszakítás nélkül viseltem ezt a tisztséget 1950. január haváig.” Az állást eleinte fizetés nélkül vállalta, irodai munkáját a biztosítónál főállásban továbbra is ellátta, illetve mellékállásban újságíróként is dolgozott: 1902–1909-ig a Miskolczi Napló munkatársa volt, majd a rövid életű Miskolczi Hírlap Vasárnapi levél című rovatának vezetője lett. Emellett számtalan más lapban is jelentek meg különböző írásai. Leszih termékeny szerzőnek bizonyult, Szendrei János már 1911-ben megjelent várostörténeti monográfiájában azt írja róla, „200-at meghaladó különféle cikket írt, leginkább a múzeumot és anyagát ismertetve (SZENDREI 1911b, 303–304).”⁸

Szakmai elhivatottságát és hozzáértését 1907-ben nem kisebb személyiség fedezte fel és ismerte el, mint az utolsó magyar polihisztorként emlegetett nagy tudós, Herman Ottó. Egy Leszihnek küldött levelében⁹ így írt: „Kedves Öcsém! Korom és a régi jó magyar szokás talán feljogosít arra, hogy így szólítsam. A leveléből sugárzó készség arra a kérésre ösztönöz: engedje meg, hogy bizonyos esetekben tudósítását kérhessem, mert Miskolczon erre való emberem nincs: hát legyen!”

7 HOM HTD 75.625.87.; feldolgozta és publikálta: S. Koós 1988.

8 Leszih Andor halálakor Zsadányi Guidó összeállította publikációinak jegyzékét, melyben összesen 341 tétel szerepelt, azzal a kiegészítéssel, hogy a név nélkül megjelent cikkek közül csak azokat tudta beazonosítani és felvenni a listába, melyekről Leszih feljegyzést készített (HUSZÁR 1964, 210).

9 HOM HTD 79.1051.1.2.; publikálta: VIGA 1980.

2. kép. Leszih Andor számára készített humoros szövegű díszdoktori oklevél, 1922. (HOM HTD 84.48.82.1.)
 Fig. 2. Humorous diploma as an honorary doctor, made for Andor Leszih by his friends and colleagues, 1922. (HOM HTD 84.48.82.1.)

Bár Leszih közmondásos szerénységében erről visszaemlékezéseiben nem tett említést, az elkövetkező években közte és Herman között a munkakapcsolat mellett baráti viszony is kialakult. Amikor az idős tudós nyaranta lillafüredi kis házában lakott, Leszih – komoly anyagi terhet vállalva – családjával akár hónapokra is szobát bérelt a közeli Lilla Szállóban, hogy minél több időt tölthessenek együtt (BÁRCZY 1980, 27).

1908-ban részt vett a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége által szervezett kolozsvári régészeti tanfolyamon, amelyről tartalmas beszámolót is közölt a Numizmatikai Közöny 1908. évi kötetében (LESZIH 1908). A tanulmányban írt a múzeumi munkatársak képzésének, a nyilvántartási munkák, a vitrinek és más berendezési tárgyak, a kiállítások fontosságáról is. A kolozsvári továbbképzés fontos hozadéka volt Leszih számára a személyes szakmai kapcsolatok kialakulása. A még igencsak fiatal magyar múzeumügy úttörői gyűltek itt össze az ország minden tájáról, és az ekkor született ismeretségek, barátságok a későbbiekben a szakmai együttműködést, ösztönzést is segítették. Leszih Andor két kollégájával kötött ekkor szoros, életre szóló barátságot: az íróként

országos hírnévre szert tevő Móra Ferencsel – akivel ráadásul a kéthetes tanfolyam alatt végig szobatársak is voltak (LESZIH 1955b, 20) – és Kiss Lajossal, aki előbb Hódmezővásárhelyen, majd Nyíregyházán lett az ottani múzeumok vezetője. Leszih erre így emlékezett vissza: „Messze idegenben vetett össze hármunkat a sors. A nappal a munkában telt el, esténként mindig együtt költöttük el a szegénység hideg vacsoráját.”¹⁰

1913-ban fogalmazta meg a múzeummal kapcsolatos, ma is korszerűnek tekinthető gondolatait; vagy ahogy manapság mondanánk: küldetésnyilatkozatát, stratégiáját. „A múzeum ma nélkülözhetetlen oktató iskola és főképpen múltunk és jelenünk kultúrájának, emlékeinek megőrzője. Ez a megőrzés a jövő korok számára feltétlenül nagy kulturális munka. [...] Egy modern múzeumnak rendszeres kutatásokkal, gyűjtésekkel kell a területén előálló tudományos kérdéseket megoldani, ebből kifolyólag gyűjteményeit rendszeresen gazdagítani, azokat feldolgozni, ismertetni, bemutatni és folytonosan gondozni...”¹¹ Pályája végén írott visszaemlékezésében is a közönséggel való kapcsolat

10 HOM HTD 84.48.30.1.

11 Miskolci Napló, 1913. április 10.

fontosságáról szól: a múzeum a „gyűjteményeit úgy rendezte be, hogy megfelelő feliratokkal, térképekkel, rajzokkal, rekonstrukciókkal a szemléltető oktatást még inkább elősegítse. 25 évvel ezelőtt például 11 kiállítási teremben a 83142 leltározott tárgyból 4295 jól megválogatott tárgy és 314 kép volt kiállítva, 59 szekrényben, 105 falitáblán és a falakon, az egyes csoportoknál 116 magyarázó rajz és 1759 felirat volt. Sok iskola tartotta itt a történelem tanulás kapcsán az óráját... rajzórák helyett itt tanulmányozták a népművészeti tárgyakat... Minden alkalommal megkapták a szükséges és a tanítás menetéhez igazodó rendszeres magyarázatokat” (LESZIH 1955a, 4).

Mint fentebb esett róla szó, Leszih Andor múzeumi munkáját a kezdeti években fizetés nélküli másodállásban látta el. A múzeumi személyzet jogállásának, fizetésének helyzetét hivatalosan csak az I. világháború után rendezték. 1920 és 1923 között Leszihet mint napidíjas alkalmazottat fizette a város, ezután pedig a VIII. fizetési osztályba besorolt tisztviselővé vált; ezt a jogviszonyát visszamenőlegesen 1915. januárjától ismerték el (DEÁK 1989, 410–411). (Nem teljesen világos viszont, hogy miből élt Leszih 1915 és 1920 között. Önletrajza szerint 1915-ig dolgozott a biztosítónál, 1920-tól lett városi tisztviselő.)

Egy tudós múzeumigazgató esetében ma már elképzelhetetlennek tűnik, de Leszih legmagasabb iskolai végzettsége mindössze az érettségi, és a korábban említett kolozsvári régészeti tanfolyam voltak. Hogy ezt az állapotot „orvosolják”, barátai és tisztelői humoros megfogalmazású díszdoktori oklevelet készítettek számára 1922-ben.

LESZIH ANDOR ÉS A NUMIZMATIKA

Leszih a múzeumban eltöltött ötven éve alatt gyakorlatilag az összes tudományterületen végzett kutatásokat, tartott előadásokat és jelentetett meg különböző írásokat, a számára legkedvesebb terület azonban mindvégig a numizmatika maradt. „Múzeumi munkám mellett behatóbban a magyar éremtannal foglalkoztam, s a Numizmatikai Közlönyben 50 közleményem jelent meg. A Numizmatikai Társulatban Budapesten is tartottam előadást.”

1901-ben ott találjuk őt a Magyar Numizmatikai Társulat alapítói között, és tudományos tevékenységével, fáradhatatlan szervezőmunkájával mindenkor kivívta tagtársai megbecsülését. Zimmermann Lajos, a Társulat egyik vezetőségi tagja egy 1921. szeptemberében kelt levelében a következőket írta Leszihnek:

„Nagyon hálásan vesszük szíves fáradozásait, s az kétségtelen, hogy Budapest mellett Miskolc a legélénkebb numizmatikai központ Csonka Magyarországon, de az előbbi viszonyokat figyelembe véve, a régi Magyarország területén is. Ezt pedig elsősorban Önnek köszönhetjük, s a következő választmányi ülésen bátor lesznek bejelenteni a most írt becses levélben foglaltakat, hadd lássák az urak, hogy milyen szép élet folyik ott.”¹²

Egy 1922. január 16-án Kiss Lajosnak írott levélből kiderül, a régi pénzekkel való foglalatosságot nem is tekintette munkának. „Könnyű neked. Régiség-tár. Punktum. Nekem könyvtár. Néprajzi molyok, természetrajz bőven, képtár (no ez a legkevesebb), levéltár, tömördek érdeklődő és még több begyűjteni való! Egy-magam, szolgálom sincs.”¹³ A feladatok sorában egy szó sem esik az éremtanról, mint terhes tennivalóról, holott egészen 1941-ig a múzeumnak ez a gyűjteménye gyarapodott a legintenzívebben, ekkor 14337 nyilvántartásba vett darabot tartalmazott a kollekción. Leveleiből kiviláglik az is, hogy barátainak készséggel és nagy körültekintéssel segített a látóköriükbe került régi pénzek meghatározásában, értékelésében. Kiss Lajosnak 1932. február 5-én küldött levelében egy friesachi éremlelet kapcsán három igen fontos részletre hívta fel a figyelmét: „1. jogilag tisztázva van-e már a tulajdon kérdése [...] 2. Igen fontos, hogy a lelet minden darabja együtt legyen [...] 3. megmentés és összeszedés után a feldolgozás jön, előbb azonban a megtisztítás.”¹⁴

1949-ben a múzeumok állami fenntartásba kerültek, Leszih Andort pedig július 1-jei hatállyal – még mint városi alkalmazottat – nyugdíjazták.¹⁵ Mivel azonban az új igazgató kinevezése, illetve az átadás-átvétel elhúzódott, 1950. május 1-ig még ellátta feladatait.¹⁶ Azt, hogy még ekkor, 70 évesen is mekkora szerepet játszott a múzeum életében, jól jelzi, hogy utódja, dr. Vargha László munkába állása után néhány héttel már levélben kérte a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjától elődje nyugdíjasként való továbbfoglalkoztatását. A múzeumnak ekkoriban nyújtott segítő munkáját a MMOK 1952-ben külön levélben köszönte meg, egyúttal 500 forint jutalmat is kiutalt számára.¹⁷

12 HOM HTD 84.48.24.180.

13 OSZK Kézirattár, Kiss Lajos hagyatéka 78/215. fond, 16-os számú levél. A levelezésre Gróf Péter (Visegrád) hívta fel a figyelmünket, köszönet érte.

14 OSZK Kézirattár, Kiss Lajos hagyatéka. 78/215. fond, 29-es számú levél – aláhúzás az eredeti szövegben

15 MNL BAZML IV. 1903., 41. 65. sz./1949

16 HOM HTD 80.136.1.7.

17 HOM HTD 84.49.37.1

3. kép. A Numizmatikai Társulat által Leszih Andornak adományozott névre szóló emlékérem, 1961.
(HOM HTD 84.48.56. Fotó: Mészáros Viktória)

Fig. 3. Commemorative medal awarded to Andor Leszih by the Society for Numismatics, 1961.
(HOM HTD 84.48.56. Photo by Viktória Mészáros)

A numizmatikai leltárkönyvek tanúsága szerint 1952-ig ő végezte az éremtár nyilvántartási munkáit. Kiss Lajosnak 1953. január 8-án írott leveléből¹⁸ kiderül, 1952. áprilisig naponta bejárt dolgozni a múzeumba, ahol kedvenc gyűjteményével való foglalatosság mellett a fotótárral kapcsolatos tennivalókat is ellátta. Egészségi állapota romlása miatt egyre több időt töltött otthon, ahol előkészületben lévő tanulmányain dolgozott (Miskolc címere, A szalonnai 13. századi templom freskói, A miskolci csizmadiák, stb.), ismeretterjesztő előadásokra készült. A múzeum periodikáinak 1955-től megjelenő első köteteiben több tanulmányt és visszaemlékezést is publikált. Társadalmi munkában még ekkoriban is szeretett intézménye érdekében dolgozott, előbb mint a Múzeumi Bizottság, később pedig mint a Megyei Múzeumok Baráti Körének elnöke (KOMÁROMY 1966, 70).

Öt évvel Leszih nyugdíjba vonulása után félévszázados aktív tudományos és közművelődési tevékenységét utóda, Komáromy József múzeumigazgató felterjesztésére 1955. március 21-én a „Szocialista Kultúráért” kitüntetéssel ismerte el az akkori kulturális kormányzat (HUSZÁR 1964, 209). Numizmatikai munkássága nagyrabecsüléseképpen 1961-ben megkapta a társulat jutalomérmét, melyet ekkor első alkalommal osztottak ki.

Amikor 1963-ban, a Numizmatikai Társulat alapítói közül utolsóként távozott az élők sorából, Huszár Lajos az alábbiakat írta nekrológiájában: „... nemcsak a múzeumi élet kimagasló alakja, s Miskolc város múltjának szorgalmas kutatója volt, hanem állandó numizmatikai érdeklődésénél fogva mi a magyar éremtani kutatók doyenjét, valamint szakosztályunk alapító és legrégebbi tagját veszítettük el személyében” (HUSZÁR 1966, 88).

Példamutató életműve előtt ma is fejet hajtunk.

18 OSZK Kézirattár, Kiss Lajos hagyatéka. 78/215. fond, 63-as számú levél

RÖVIDÍTÉSEK, FORRÁSOK

- HOM HTD – A Herman Ottó Múzeum Történeti Adattára, Helytörténeti Dokumentáció
Leszih Andor hagyatéka, elsősorban 73.678, 84.48 és 88.343 tételcsoportokban
- Miskolci Napló
1913. április 10., *A Közművelődési Egyesület és a múzeum szétválasztása.*
- MNL BAZML – Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
IV. 1903. – Miskolc Város Törvényhatósági Bizottságának iratai
XV. 88. – Borsod vármegyei gyászjelentések levéltári gyűjteménye
- OSZK KÉZIRATTÁR – Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Budapest
Kiss Lajos hagyatéka, 78/215. fond

IRODALOM

- BÁRCZY János
1980 A közösség szolgálatában: 100 éve született Leszih Andor. *Napjaink: észak-magyarországi irodalmi és kulturális lap*, XIX. évf. 10. sz. 26–27.
- DEÁK Gábor
1989 Emlékezés Leszih Andorra. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, XXVII. 409–417.
- DOBROSSY István
1995 *Miskolc írásban és képekben* 2. Belvárosi Kulturális Menedzser Iroda, Miskolc.
- 1999 *Miskolc írásban és képekben* 6. Belvárosi Kulturális Menedzser Iroda és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc.
- HAMPEL József
1898 (H. J.) A Nemzeti Múzeum Régiségosztályának gyarapodása. *Archaeológiai Értesítő*, 18. 374–376.

HUSZÁR Lajos

1964 Leszih Andor (1880–1963). *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, IV. 207–218.

1966 Leszih Andor (1880–1963). *Numizmatikai Közlöny*, LXIV–LXV. évf. 88–89.

KOMÁROMY József

1966 Leszih Andor (1880–1963). *A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei*, 7. 69–71.

LESZIH Andor

1907 A vidéki múzeumok éremgyűjteményeiről. *Numizmatikai Közlöny*, VI. évf. 103–106.

1908 A kolozsvári régészeti tanfolyam. *Numizmatikai Közlöny*, VII. évf. 172–174.

1955a A múzeum ötven éve. *A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei*, 1. 2–6.

1955b Móra Ferenc és Miskolc. *A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei*, 2. 20–23.

TÓVÁRI Judit

1997 *Az elit Miskolc város társadalmában, 1872–1917.* Stúdium Kiadó, Nyíregyháza.

S. KOÓS Judit

1988 Adalékok a bronzkor kutatástörténetéhez. (Leszih Andor kassai tanulmányútja 1902-ben.) *A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei*, 25. 197–202.

SZENDREI János

1911a *Miskolcz város története és egyetemes helyirata. Negyedik kötet: Miskolcz város története 1800–1910.* Miskolcz város közönsége, Miskolcz.

1911b *Miskolcz város története és egyetemes helyirata. Ötödik kötet: Miskolcz város története 1800–1910.* Miskolcz város közönsége, Miskolcz.

VIGA Gyula

1980 Herman Ottó levelei Leszih Andorhoz. *A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei*, 18. 25–27.

IN MEMORY OF ANDOR LESZIH

Keywords: biography, numismatics, museum's history

Andor Leszih (1880–1963), who is a significant personality of the Herman Ottó Museum's history, was born 140 years ago. He was the director of the Museum in Miskolc for 45 years, between 1905 and 1950. This paper is a brief summary of his career and scientific work, on the basis of some new historical sources that were unpublished so far, including the origins of his family as well. Andor Leszih spent more than six decades on the field of museum service, he had connections to Ottó Herman and Ferenc Móra, his main field of interest was numismatics. His concept of the museum's role and museum mission was a forerunner of his time. [translated by Arnold Tóth]

Mátyás Jakab–László Simon

